

VERKENNING

Is de mens nog beeld van God?

J.H. Kuiper

De naakte aap

Wat maakt nu precies het verschil tussen mensen en dieren? Een van de best verkochte boeken van deze tijd wil eigenlijk laten zien, dat er niet zoveel verschil bestaat. De mens is gewoon een soort hoog ontwikkelde aap. Een heel groot stuk van zijn gedrag is daaruit te verklaren. Gedrag van mensen onderling en met name ook het gedrag van mannen en vrouwen onderling. Een popularisering van de evolutietheorie. Wanneer dit waar is, heeft dit grote gevolgen voor de ethiek van de mensen, de gedragscodes. Overspel en wisselende seksuele contacten zijn dan normaal. Net als bij de apen. Afrekenen met minder geslaagde naakte apen wordt dan ook gewoon. Wat is de mens eigenlijk. Het antwoord op die vraag is van groot belang voor ons gedrag.

Wij proberen daarop een bijbels antwoord te geven. Het gaat in dit artikel dan niet om een overzicht van alle bijbelse gegevens over de mens, maar we spitsen het toe op de vraag, of je na de zondeval nog van de mens als beeld van God kunt spreken. We zijn ons ervan bewust, dat je dan een geloofsantwoord geeft op de vraag wat de mens eigenlijk is. Het zal Desmond Morris, die over de naakte aap schreef, en zijn vele medestanders niet direct overtuigen. Het is daarom ook goed ons af te vragen of wat wij uit de Bijbel aandragen, ook inzichtelijk te maken is voor de moderne mens, die daarmee niet rekenen wil.

Wat is dat, het beeld van God?

We vatten nu eerst samen, wat de uitdrukking 'het beeld van God' betekent. Zij komt uit Genesis 1:26-28. Daar zien we, dat de mens naar het beeld van God geschapen is. Dit in onderscheid van de dieren, die 'naar hun aard' geschapen zijn. God geeft aan het laatstgekomen schepsel een heel bijzondere plaats. De mens mag Hem vertegenwoordigen op aarde. Niet in die zin dat de Here nu afwezig is en dat mensen 'op de winkel passen'. Hij is aanwezig door de dienst van de mensen.

God wil zijn kracht op die manier op aarde tonen. Het beeld-van-God-zijn is daarbij heel nauw verbonden met de opdracht die de Here geeft om over de aarde te heersen. Juist daarin komt het uit. Je kunt het niet scheiden. Het hoort bij elkaar. Met name in zijn heerschappij is de mens beeld van God. Vaak wordt hier de mens onderkoning genoemd. Om dit te kunnen, heeft God de mens veel schitterende gaven geschonken. De gave van kennis: God voerde de dieren langs Adam en hij kon ze namen geven naar hun aard. De mens kende vooral zijn God, die boven hem staat. Daarnaast de gave van gerechtigheid en heiligheid. Er stond geen zonde tussen God en de mens in. Die kon zich aan de eis van het verbond houden. Zo stond zijn leven in het teken van de toewijding aan de Here. Als de mens beeld van God is, ziet dat dus op zijn oorsprong en zijn opdracht binnen het kader van de schepping.

Is de mens nog beeld van God?

Kun je zeggen, dat de mens nu nog beeld van God is? De mensen, zoals we die tegenkomen? De mens die we zelf zijn? Lijken we nog op Hem? Er is immers veel gebeurd sinds de tijd van het paradijs. Wij leven niet meer in een zondeloze wereld. In Genesis 3 lezen we, hoe die onderkoning in opstand komt. Hij luistert naar de duivel. Hij wil niet meer onder God staan, maar aan Hem gelijk worden. Hij wil het zelf uitmaken in zijn leven. Zo valt het beeld van God in stukken. We belijden, dat er slechts geringe sporen van Gods voortreffelijke gaven zijn overgebleven, die niettemin voldoende zijn om hem iedere verontschuldiging te ontnemen (NGB art. 14). Een onderkoning die in opstand komt, verliest zijn ambt. Dat is vrij duidelijk. Wordt de mens daarmee een naakte aap?

Gegevens uit de Heilige Schrift

Om daarop een antwoord te vinden, moeten we erop letten dat ook na de zondeval nog gesproken wordt van de mens als beeld van God. We wijzen op de volgende teksten:

Genesis 5:3.

In vs. 1 is vermeld, dat God Adam schiep naar zijn gelijkenis. In vs. 3 komt naar voren, dat Adam Set verwekte, een zoon naar zijn gelijkenis, als zijn beeld. Uit het gebruik van dezelfde woorden blijkt, dat het beeld-zijn van God zijn actualiteit niet verloren heeft na de zondeval.

Genesis 9:6:

Wie des mensen bloed vergiet, diens bloed zal door de mens vergoten worden, want naar het beeld van God heeft

Hij de mens gemaakt. Dit woord is gesproken na de zondeval. God heeft afgerekend met de afvallige mensheid en slechts Noach en de zijnen bewaard. Nu maakt Hij een nieuw begin. Opnieuw wordt duidelijk, dat de oorsprong van de mens nog steeds actueel is. Ook de belofte van vruchtbaarheid, gegeven in Genesis 1:26-28, herhaalt de Here. Wel is er verschil. In plaats van het zorgend heersen over de dieren, komt nu de vrees en de schrik voor de mens over de dieren.

Belangrijk in deze tekst is, dat God duidelijk verschil maakt tussen mens en dier. Terwijl Hij toestemming geeft om dieren te doden voor gebruik door de mens (beseffen we voldoende dat die toestemming nodig was...), verbiedt Hij mensen te doden. Want wie een ander mens doodt, verhindert hem om beeld van God te zijn, volgens zijn oorsprong. Dan is er voor jezelf ook geen ruimte meer op aarde. De mens mag zijn medemens niet als beest behandelen, vanwege wat God bij de schepping gedaan heeft.

Jakobus 3:9:

Met haar (de tong) loven wij de Here en Vader en met haar vervloeken wij de mensen die naar de gelijkenis van God geschapen zijn. Zonde van de tong is erg verspreid. Velen maken zich daaraan schuldig. Tegelijk willen kinderen van de Here graag hun God prijzen. Maar zo komt er een dubbelzinnigheid in het leven, die er niet hoort: ook de beroddelde naaste is naar het beeld van God geschapen.

Psalm 8.

In deze psalm komt de term 'beeld van God' niet voor. Het gaat over de grootheid van God en daartegenover de nietigheid van de mens, aan wie God toch alles in handen heeft gegeven. In dichterlijke vorm komen de dingen uit Genesis 1 terug. De dichter spreekt in de tegenwoordige tijd: Gij doet hem heersen over de werken van uw handen, dat gebeurt vandaag. Dus de voorschriften uit het paradijs zijn ook voor vandaag.

Het opvallende van deze teksten is, dat de vraag van het geloof helemaal niet naar voren komt. God geeft regels voor de omgang met mensen en die gelden voor iedereen. Zelfs als de mens zelf blijk ervan geeft geen prijs te stellen op de heerlijkheid die hij bij God mocht hebben, houdt God van zijn kant de mensen eraan. En als Hij de mensen niet behandelt als een naakte aap, moeten die dat zelf ook niet doen.

Een paar praktische conclusies

We trekken daaruit een paar praktische conclusies.

*We zien allereerst, hoe de mens naar zichzelf mag kijken. Als iemand die door God op deze wereld geplaatst is met een taak. Je leven is niet zinloos. Het heeft zijn plaats in het grote geheel van Gods plan met deze wereld. Je bent niet waardeloos, al kun je je best wel eens zo voelen. God spreekt je nog steeds aan op die grandioze oorsprong.

*Het heeft ook betekenis voor de kijk op het huwelijk. Als man en vrouw is de mens naar Gods beeld geschapen. Christus wijst in zijn onderwijs over het huwelijk steeds op dat begin. Daar houdt Hij de mensen aan. Met het huwelijk is de mens gericht op de samenleving. Het is meer dan een vergunning voor seksueel verkeer; in die weg bouwt God de mensheid. Tegelijk beïnvloedt het de omgang met elkaar. God vraagt ook om je eigen man/vrouw als zijn beeld te benaderen. Dat vraagt respect, niet allereerst vanwege wat die man/vrouw er zelf van maakt, maar om de hoge oorsprong van de mens.

*Het besef, dat God de mensen houdt aan hun hoge oorsprong, is daarmee ook van belang voor de samenleving. Er ligt dan een roeping om het menselijk leven te beschermen. Niet om wat het zelf ervan terecht brengt, maar om de goddelijke oorsprong van de mens. Het is dan onmogelijk te beoordelen of een ander mens het leven waard is. De waardigheid van het leven is dan met het leven zelf gegeven en geen voorwaarde voor het bestaan. Van hieruit klinkt een krachtig protest tegen de praktijken van abortus en euthanasie. Hier ligt ook een krachtige prikkel voor een goede zorg voor lichamelijk of verstandelijk gehandicapten.

*Ook als het gaat om de zorg voor het milieu, kan dit besef dat de mens gehouden is aan zijn goddelijke oorsprong, een positief effect hebben. Juist als hij bedenkt, dat dit betekent dat hij ter verantwoording geroepen wordt. God heeft het allemaal onder zijn voeten gelegd. Was het dan de bedoeling van de Here dat mensen zoveel daarin kapot maken, diersoorten laten uitsterven etc.

Wanneer we dit zo opsommen, kan de indruk ontstaan, dat het allemaal wel meevalt op de wereld. Als iedereen zich maar houdt aan zijn oorsprong, gaat het goed. We weten, dat dit niet zo is. Dit vraagt immers, dat de mens het gezag van God weer erkent. Weer onder de Here wil gaan staan. We zien echter een mens, die de Here naar de kroon steekt. Psalm 8 spreekt van de hoge positie van de mens, die God hem gegeven heeft. Sterke woorden worden daarbij gebruikt. Bijna goddelijk. Alleen, zonder geloof wordt het wel misbruik van die positie. Dan zien we een mensengeslacht opkomen dat denkt dat alles maakbaar is, dat geweldig trots is op zijn prestaties, maar dat het allemaal niet meer aankan. Voor elk probleem is wel een oplossing, maar daarvoor in de plaats duiken twee nieuwe problemen op. We zien een mens, die denkt alles te kunnen, maar elke keer weer tegen zijn onmacht aanloopt. In het boek Openbaring krijgt hij een cijfer: 666.

Hij kan veel, maar het wordt niet volmaakt. Hij wil het zonder God doen en dat lukt niet. Een heel duidelijk voorbeeld is te zien in de geweldig toegenomen medische macht, die ons voor bijna niet op te lossen vragen stelt: mag echt alles wat nu mogelijk is?

Vernieuwing in Christus

Het is daarom goed erop te letten dat, als de Catechismus het heeft over de mens als beeld van God, daarbij woorden gebruikt worden uit het Nieuwe Testament. Zie zondag 3 vraag en antwoord 6: *Heeft God de mens dan zo slecht en verkeerd geschapen? Nee, God heeft de mens goed en naar zijn beeld geschapen, dat wil zeggen: in ware gerechtigheid en heiligheid...*

Die woorden gerechtigheid en heiligheid komen uit de brieven van Paulus, Ef. 4:24. Zij beschrijven daar de nieuwe mens, die vernieuwd wordt tot volle kennis naar het beeld van zijn Schepper, Kol. 3:10. Wat betreft die kennis is het van belang erop te letten, dat Christus zelf ook het beeld van de onzichtbare God heet (Kol. 1:18). Wij zijn daarmee op Hem aangewezen voor onze kennis van God, naar wiens beeld wij geschapen zijn en die ons zijn opdrachten gegeven heeft. Dit maakt bescheiden. Het verhindert allerlei luchtkastelen op te bouwen, alsof de mens zonder Christus er nog iets van zou maken. Het waarschuwt voor gevaarlijk optimisme met betrekking tot deze wereld.

Het maakt tegelijk dankbaar. In Christus geloven betekent dus ook, dat je weer goed zicht krijgt op Gods schepping en je eigen plaats daarin. En dan komt in al die bovengenoemde verbanden weer iets van de oorspronkelijke heerlijkheid terug. Maar dan niet triomfantelijk: kijk eens wat wij kunnen. Maar juist in alle ootmoed; indien wij delen in zijn lijden, is dat om ook te delen in zijn verheerlijking, Rom. 8:17. In de bereidheid om gelijkvormig te worden aan de dood van Christus, mag je ook uitzien naar het gelijkvormig worden aan zijn leven. Dat kwam al naar voren in Genesis 5:3. De lijn van Adam was maar heel bescheiden. De cultuurontwikkeling was aan de andere kant te zien. Maar in Set was God al bezig zijn beeld terug te geven aan de gelovigen.

De toekomst

Op die manier is er weer toekomst. We wachten het volledig herstel van het beeld van God op de nieuwe aarde. Als God alles zal zijn in allen en allen zich aan hem onderwerpen, alle kronen bij Hem ingeleverd worden, zal blijken, dat het toch weer goed gekomen is. Ondanks onze zonde. Dankzij Christus' overwinning op de machten van de revolutie tegen God.

Literatuur:

J. Kamphuis, *Uit verlies winst*. Barneveld 1985.

J. Douma, *De Tien Geboden I*. Kampen 1985 (hoofdstuk over het tweede gebod).

W.H. Velema, 'De mens het beeld van God'. In: J. van Genderen/W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*. Kampen 1992.

Vragen voor de bespreking:

1. Wat is de praktische waarde van de 'resten' van de oorspronkelijke gaven in deze maatschappij?
2. Zijn er dingen in uw leven die de ontplooiing van het vernieuwde beeld van God in de weg staan?
3. Kun je onbekommerd als kind van God leven in en meedoen met een wereld die zichzelf geëmancipeerd heeft? Bijvoorbeeld als het gaat om de mogelijkheden in de medische wetenschap?
4. Wat betekent de bereidheid om te delen in het lijden van Christus concreet in het leven?

Ds. J.H. Kuiper is predikant van de kerk van Haulerwijk.